

**YAZILIŞININ 600. YILINDA BİR KUTLU DOĞUM ŞAHESERİ
ULUSLARARASI MEVLİD SEMPOZYUMU**

**TÜRKİYE
DİYANET VAKFI
YAYINLARI**

Bir Kutlu Doğum Şaheseri

MEVLİD ve
SÜLEYMAN ÇELEBİ

Editörler

Bilal Kemikli

Osman Çetin

Mevlid ve Süleyman Çelebi

Bilal Kemikli-Osman Çetin

Yayın No: 476

Sempozyum ve Paneller Serisi : 45

ISBN 978-975-389-649-8

10.06.Y.0005.476

Yayıncı Sertifika No: 15402

© Bütün Hakları Türkiye Diyanet Vakfı'na aittir.

1. Baskı, Eylül 2010, Ankara 1.000 Adet

İLK SAY Kurulu'nun 09.02.2010 tarih ve 2/5 sayılı kararıyla uygun görülmüş ve Türkiye Diyanet Vakfı Mütevelli Heyeti'nin 16.02.2010 tarih ve 1333 /16 sayılı kararıyla basılmıştır.

Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi'nin dizgi, fotomekanik, ofset ve cilt tesislerinde hazırlanıp basılmıştır.

TÜRKİYE DİYANET VAKFI

Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi

Alınteri Bulvarı 1256 Sokak No:11

Yenimahalle / ANKARA

Tel: 0312. 354 91 31 (pbx) Faks:0 312 354 91 32

web: www.diyantevakfiyayin.com.tr.

e-posta: tdvyayin@diyanetvakfi.org.tr

MEVLİD VE İSLAMİ İLİMLER

Prof. Dr. Süleyman ULUDAĞ
Emekli Öğretim Üyesi, Bursa

Bu oturumda dört tebliğ okundu. *Mevlidin* temel İslami ilimlerle olan ilişkisi, tefsir ilmi, hadis, kelim ve tasavvuf açısından ele alındı. Görüldüğü gibi, *Mevlidin* en önemli kaynağı, Kur'an ve hadistir. Ben bu konuya değinmeyeceğim, ancak *Mevlidin* kelamla ve tasavvufla olan ilgisine dair sunulan tebliğleri müzakere edeceğim, onlar hakkında kısa kısa düşüncelerimi ifade etmek istiyorum.

Önce şunu ifade edeyim: İslâm'da temel ilim beş tanedir. Biri Kur'an-ı Kerim'le ilgili olan tefsir, öbürü hadis şerifler, Hazreti Peygamber'le ilgili, üçüncüsü kelim, dördüncüsü tasavvuf, beşincisi de var: fıkıh. Ama bu konu ile fazla bir alakası yok. Çünkü fıkıh bu türlü meselelerle uğraşmaktan ziyade, insanların pratik ve hukuki hayatıyla meşgul olduğu için bunlara burada yer verilmemesi, bizzat Süleyman Çelebi'nin manzumesinde buna temas edilmemesi de son derece normal bir şeydir.

Önce kelim hakkında bir iki şey söylemek istiyorum. Kelamla ilgili olarak Sayın Ahmet Saim Kılavuz Beyin söyledikleri geniş ölçüde doğru, ama Salih Karaca Beyin de işaret ettiği hususlar var. Onlarla kelim görüş arasında ne kadar fark var? Bunlar uyuyor mu? Onu ifade etmek için şöyle bir şey söylemek istiyorum: Kelamla tasavvuf arasında bir fark var, bu ikisi farklı şeylerdir. Yani bazı noktalarda birbirini tutmayabiliyor, birbirine aykırı fikirler olabiliyor ve bundan dolayı da kelamla tasavvuf arasında tartışmalar olabiliyor. Bu tartışmalar medrese ve tekke mücadelesi veya ulema-sofiye tartışmaları şeklinde devam etmiştir, 1200 senedir, 1300 senedir bu tartışmaları tasavvuf tarihinde biz bunu görüyoruz. Eğer bu ikisi arasında o kadar çok uyum olsaydı, aralarında bu kadar kavgalar, bu kadar ihtilaflar, tartışmalar olmazdı. Bunlardan birisi şudur, kısaca ifade edeyim: Kelamın hudus anlayışı, Hakk'ın kâinatı yoktan yaratması meselesi, Ahmet S. Kılavuz Bey'in de ifade ettiği gibi, hudus deliline göre Allah âlemi yoktan yarattı. Bu doğru. Süleyman Çelebi de zaten başta âlemin yaratılışı bahsinde bunu akaid seviyesinde ifade ediyor. Yani medreselerde okutulan, bütün

Müslümanlara anlatılan bilgileri burada gayet güzel bir şekilde manzum olarak okuyucusuna aktarıyor. Bunu böyle bilmemiz gerekiyor.

Ama şunu da ilave edeyim, Süleyman Çelebi'nin *Vesiletü'n Necat'*ta anlattığı, âlemin yaratılışı meselesi kelama göre değildir, kelama intikal ettiğiniz zaman oraya Cevherî, Arazî, Cüzî, Küllî gibi şeyler girer. Bu vesileyle şunu da söyleyeyim: Süleyman Çelebi gayet tabii medreselerde okutulan şer'î ilimleri tahsil etmiş olan birisidir. Bunu nereden anlıyoruz? Bu eserinden anlıyoruz. Çünkü bu eserin dışında müellifin hayatı, tahsili, okuduğu eserler ve faydalandığı hocalar hakkında fazla bilgi sahibi değiliz. Eğer müellif daha başka sahalarda eserler yazsaydı daha başka yorumlara da açık olabilirdi bu konu. Ama elimizdeki eser *Mevlid'*ten ibaret olduğu için bu çerçevede değerlendiriyoruz Süleyman Çelebi'yi.

Şimdi, durum bu olunca biz eserden müessire giderek, *Mevlid* müellifini anlamaya çalışıyoruz. Müellifle ilgili bilgilerden hareketle eserini değerlendirme şansına sahip değiliz, kaynaklarda bilgi yok. Ama müellifin eseri bize yeteri kadar bilgi veriyor diye düşünüyorum.

Süleyman Çelebi'nin bu konuda vermiş olduğu bilgiler, bir akaid bilgisidir, herkesin bilmesi gereken ilmihal bilgileridir. Zaten tasavvufta bu husus, "*Tarikat şeriat yoldur varana/Hakikat marifet andan içeri*" beytiyle ifade edilir. Daha ileriye gidilince ne oluyor? İlerleyince işte tasavvuf o zaman ortaya çıkıyor. *Vesiletü'n Necat'*a baktığınız zaman, tasavvuftaki âlemin yaratılışıyla ilgili problem zahiri itibarıyla kelamdakiyle çatışmıyor. O bakımdan, kelamla uyumludur, denmesi bu seviyede doğru, ama diğer açıdan baktığınız zaman hakikaten burada bir problem var. Çünkü Nûr-ı Muhammediye de denilen, hakikat-ı Muhammediye meselesine baktığınız zaman, bu öğretiyi yoktan yaratma ile ilgili değildir. Bu, varlıkların Cenab-ı Hakk'tan feyzan suretiyle, tecelli ederek meydana geldiği izlenimini veriyor ki, bu konuyla ilgili ayrıntılı kitaplara baktığımız zaman bunu görebilmekteyiz.

Şimdi, Salih Çift arkadaşımız diyor ki: "Tasavvufla ilgili konular ve yorumlar fazla yok veyahut bunlar üzerinde ağırlıklı olarak durulmuyor" Bana göre duruluyor ve tasavvufî teviller ağırlıktadır bu manzumede. Bunu da şöyle değerlendirmemiz gerekiyor: Süleyman Çelebi, *Vesiletü'n Necat'*ı sufilere sufiliği anlatmak için yazmadı. Eğer sufilere ve tarikat ehline veyahut tasavvuf mensuplarına tasavvufu anlatmak için yazmış olsaydı o zaman başka şeyler söylerdi, o Salih Çift'in dediği tevillere daha çok yer verebilirdi. *Garipname*'deki Aşık Paşa'nın tavrıyla buradaki Süleyman Çelebi'nin tavrı birbirinden

farklıdır. O, bunu niye yazıyor? Buna bakmamız gerekiyor. Bir tartışma var, birisi gelmiş diyor ki: "Peygamberler arasında fark yok, Hazreti Muhammed ve Hazret-i İsa'nın fazilet derecesi aynıdır, S. Çelebi buna karşı çıkıyor, neticede aynıdır." Bir tartışma çıkıyor, Bursa'da çıkıyor, etrafa yayılıyor. Tabii Süleyman Çelebi görüşlerini ortaya koymak için (ister sufi olsun ister olmasın) herkese hitap edecek, herkesi tatmin edecek bir dil kullanıyor. Tasavvufa fazla yer vermemesi -bana göre vermiştir- de bununla ilgilidir, hitap ettiği kitleyle, hedef aldığı kitleyle ilgilidir. Eğer hem tasavvuf ehline hem de sufilikle çok yakından ilgisi olmayan insanlara hitap etmek istiyorsanız böyle bir dil kullanmanız mecburi olur.

Şimdi burada yine kelimelerin bakımından problemliler var gayet tabii. Bunların üzerinde çok durulmuyor, durulması belki de doğru değil, ama ben sadece hatırlatmak istiyorum bir iki meseleyi. Bunlardan birisi şu: Şefaath meselesi. Süleyman Çelebi'nin eserinde bu önemli bir konu. Yani Hazret-i Peygamber'i, Nûr-ı Muhammediyeyi öyle tasavvur ediyor ki, Süleyman Çelebi-biraz sonra Süleyman Çelebi değil bu fikirlerin esas sahibi, onu da söyleyeceğim-tasavvufta şöyle düşünülür: "*Hazreti Musa'nın elindeki âsâ/Oldu anın hürmetine ejdeha*" Yani, Hz. Peygamber o zaman da Hazret-i Musa'ya şefaathçi olmuştu. Hazret-i Peygamber dünyaya gelmeden 1 000-1 500 sene evvel Hazret-i Musa'ya şefaathçi olmuştu, şefaath öyle anlaşılıyor. Ondan sonra, Hazret-i İbrahim'den bahsederken, işte onun hürmetine Cenab-ı Hak "Ateşin gülistan kıldı" diyor. Hazret-i İbrahim'e de şefaath ediyor. Böyle bir şefaath anlayışı kelimada var mı yok mu? Akaidde var mı yok mu? Buna bakmamız gerekiyor.

Evet, uyum yoksa o zaman bir de aynı anlayışla dersiniz ki, "şefaath yâ Resulallah". Görünüş itibariyle gayet güzel, ehli-sünnete uygun; ama tasavvufta anlaşılan şey başka, sufilerin şefaath anlayışları farklıdır. Bu ifade, şu anda Hazret-i Peygamber bize şefaath ediyor anlamına geliyor tasavvufta. Ama Selefiye mezhebinde ve kelimada böyle anlaşılmıyor. Onlara göre "şefaath yâ Resulallah" ifadesi, Hazret-i Peygamber'in öldükten sonra, kıyamette bize yapacağı şefaathi hatırlatıyor, oraya işaret ediyor, orayı ifade ediyor.

Bir konuya daha kısaca temas etmek istiyorum, o da aşk meselesi. Tasavvufta ağırlıklı olan aşk meselesi de böyledir. Kur'an-ı Kerim'e ve hadis-i şeriflere baktığımız zaman bu aşk tabiri kullanılmaz. Aşk tabiri, ilk sufiler tarafından da hoş karşılanmaz. Bu neden hoş karşılanmaz?

Çünkü aşk beşeri aşkla ilgilidir; Allah ile kul arasında muhabbet olur, sevgi olur, ama aşk olmaz.

Kelamcılar, muhabbeti bile kabul etmiyorlar. Kelâm âlimleri “muhabbet” kelimesini bazen Allah’ın irade sıfatıyla, bazan da kelam sıfatıyla ilişkilendiriyorlar. Bu iki sıfattan birine irca ederek muhabbet-i ilahiyi tevil ediyorlar. Böyle bir anlayışa sahip olan kelâm âlimlerinin ilahi aşk meselesine karşı olmaları önemlidir. Onlara göre, “*Gel habibim sana âşık olmuşam/Ben sana âşık olanda ey Habib*” gibi mısralar sakıncalıdır. Yani Allah Peygamber'e, Peygamber de Allah'a âşık oluyor. Bu tamamen tasavvufi bir anlayıştır. *Vesiletü'n-Necat'* ta olan her fikrin bir geçmişi vardır. Her fikrin tasavvuf tarihinde yeri vardır, kaynağı vardır. Süleyman Çelebi bunları biliyor, bunları yetkili ağızlardan ve kitaplardan öğreniyor ve bunları hazmediyor, özümliyor, yaşıyor. Süleyman Çelebi böyle bir sufidir.

Şunu da ifade edeyim, Osmanlı toprakları özellikle Bursa, o zaman vahdet-i vücutla ilgili fikirlerin yaygın olduğu bir yerdir. Sadrettin Konevi, İbnü'l-Arabî'nin halifesidir. Ondan sonra Mevlana, Konya'da vahdet-i vücudun savunucusudur ve o tesirler buraya geliyor. Dahası Davûd-i Kayserî, Osmanlıların ilk müderrisidir. Hâlâ onun yazdığı kitaplar okunuyor ve vahdet-i vücut ehline ışık tutuyor, yol gösteriyor. Böyle bir muhitte doğduğunu düşünürsek, bana göre Süleyman Çelebi, tasavvufu gayet iyi biliyor, ehlisünnet de methediliyor, onu da mümkün olduğu nispette kolluyor ve bir uyum içerisinde bağdaştırarak okuyucularına sunuyor. Onun içindir ki, her kesim tarafından kabul ediliyor. Buna rağmen Selef fıkıhçı ve kelamcı dediğimiz âlimler, Süleyman Çelebi'nin *Vesiletü'n-Necat'*ını her zaman biraz buruk karşılamışlardır. Zaman zaman bunun bir bidat olduğunu söylediklerini de ifade etmemde fayda var. Saygılar sunuyorum.